

Láthatatlan Tanoda – az integráció menő

Balogh Bea

Az Esélyt a Hátrányos Helyzetű Gyerekeknek Alapítvány – ismertebb nevén CFCF – olyan jogvédő szervezet, amely a roma gyermekek iskolai elkülönítése ellen harcol. Az alapítvány egyidős az egyenlő bánásmódról szóló törvénnyel, hiszen az Ebktv. alkalmazásában jogellenes elkülönítésnek minősül, ha meghatározott tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától – anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné – elkülönítenek.¹ A CFCF számos sikeres pert indított iskolák és fenntartók ellen, viszont a bírói joggyakorlat nem tette lehetővé, hogy a megállapított jogellenes elkülönítés a valóságban is megszűnjön. Nemcsak a perelt iskolák többségében nem szűnt meg a szegregáció, hanem Magyarországon több száz szegregált iskola létezik. Véleményünk szerint a többiskolás településeken biztosan megoldható lenne az integráció.

Tízéves volt az alapítvány, buzgott bennünk a tettvágy, szeretnénk volna a kezünkbe venni jó néhány gyermek sorsát, és bebizonyítani, hogy a roma gyermekek integrációja megvalósítható, mert annak eléréséhez a józan megfontoláson, a jószándékon és a kitartó munkán túl az esetek többségében nem kell sokkal több. Mohácsi Erzszi józsefvárosi tanodás múltja és a CFCF tíz éven át tartó vezetésének tapasztalata alapján egyértelmű volt, hogy egy olyan „tanodaszerűséget” szeretnénk életre hívni, melynek legfőbb célja az integráció. A következőkben e kezdeményezés, a Láthatatlan Tanoda működését ismertetem.

Célok, elvek, működés

A Láthatatlan Tanoda, ahogyan a neve is sugallja, láthatatlan támasz szeretne lenni a társadalmi szakadékok áthidalásában. Főként józsefvárosi nagycsoportos óvodásokat várunk a tanodába, azokat a gyerekeket és szüleiket, akik iskolaválasztás előtt állnak, szeretnék iskolai életüket integrált, jó oktatást nyújtó iskolában megkezdeni. Heti rendszerességgel csoportos, kompetenciafejlesztő foglalkozást, szabadidős programokat, iskolaválasztási tanácsadást és egyéni mentorálást biztosítunk a gyerekeknek.

A Láthatatlan Tanoda nem felzárkóztatást végző intézmény. A hozzánk járó gyerekek semmiben sem különböznek a többségi gyerekektől, ugyanúgy

1 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebktv.)

vannak erősségeik és gyengeségeik. Az óvoda intézménye kiválóan működik, sikeresen dolgozza le az esetleges szocializációs és egyéb hátrányokat. Mi lényegében egy középosztálybeli szolgáltatást nyújtunk azoknak a családoknak, akik nem tudják előteremteni az iskolaelőkészítő foglalkozások, különórák vagy például a színházjegy árát. Ezen túlmenően egy mentor segíti a gyermeket és családját, aki bátorítani és támogatni tudja őket céljaik elérésében, aki közvetítőként tud eljárni az iskola és a szülő között, és akinek lehetősége van orientálni a diákot. Hiába motivált a szülő és van annak tudatában, hogy gyermeke sikeres életpályájának elengedhetetlen feltétele egy jó általános iskola, ahol a gyermek elsajátíthatja azt a stabil kompetencia- és tudásbeli alapot, amellyel könnyedén veheti a későbbi akadályokat, sokszor nem merik elhinni, hogy a szabad iskolaválasztás joga őket is megilleti, illetve azt, hogy ők is „ide valók”. A mentorálás során intenzív családgondozást is végzünk, igazodva a gyermek és a család igényeihez és szükségleteihez. A gyermek-mentor párokat úgy alakítjuk ki, hogy az alkalmazkodjon a gyermek és családja igényeihez, illetve az önkéntes tudásához, tapasztalatához.

Tanodánk célja tehát az integrált oktatásba való bekerülés és bentmaradás, továbbá a hátránykompenzálás. Felzárkóztatásról abban az esetben beszélhetünk, ha valamely gyermek szegregált iskolásként kerül a látókörünkbe. Az a tapasztalatunk, hogy minél idősebb egy gyermek, tehát minél több időt töltött szegregált intézményben, annál nagyobb lemaradásokkal küzd, és sokkal több idő befótolni mindazt a tudást, amit egy átlagos iskola minimumként elvár.

Konkrét módszertanunk, pedagógiai programunk nincs, mert azt gondoljuk, hogy minden gyermek más, nemcsak tehetségben, hanem érdeklődésben is. A kezdetektől nyilvánvaló volt, hogy nem szeretnénk a gyermekre ráerőltetni semmit, ha például nem szeret rajzolni, akkor más alternatívákat keresünk a grafomotoros fejlesztésre. A mentor autonómiával rendelkezik, támaszt, tanácsot és útmutatást kap csupán, utasítást csak akkor, ha igényli vagy az kifejezetten szükségessé válik.

A Tanodába való bekerülésnek egyetlen feltétele a szülő motivációja volt, nem mérünk sem IQ-t, sem tehetséget, hiszen egy olyan csapatot szerettünk volna toborozni, amely leképez egy átlagos gyermekközösséget, ahol minden gyermek más területen jó és másban gyengébb.

A helyszín: Józsefváros

A helyszín adott volt, hiszen Józsefváros Budapest közepén fekszik, a kerület szegregált negyedeiből is könnyen elérhető a belváros. A hat józsefvárosi beiskolázási körzetű iskola közül háromban 60% feletti a roma gyerekek aránya.² A másik három iskolában a hátrányos helyzetű gyerekekről találtunk adatokat, ezekben az iskolákban 30–49% közötti a hátrányos helyzetű gyermekek aránya.³ Egy iskola kivételével ezekben az intézményekben a 2012-es kompetenciamérés eredményei a budapesti és az országos átlagtól is elmaradtak.

Míg a kerületben élő óvodások 95%-a választja a kerület óvodáit, addig az általános iskolás korosztály 55,8%-a jár a kerület iskoláiba⁴. Egyértelműen látszik, hogy a kerület nem roma, illetve magasabb társadalmi státuszú rétegei, élve a szabad iskolaválasztással, magasabb presztízsű iskolába tudják íratni gyermekeiket, szemben a szegény családokkal. Józsefvárosban számos önkormányzati és civil kezdeményezés megtalálható, de úgy véljük, ezeknek többnyire a tüneti kezelésére van kapacitásuk, integrációt célzó és megvalósító programmal a kerületben nem találkozunk.

Két célcsoporttal szerettünk volna foglalkozni: a józsefvárosi roma nagycsoportos óvodásokkal, akik iskolaválasztás előtt álltak és a már szegregált iskolásokkal. A szegregált iskolások toborzására nem találtunk felületet, hiszen azokban az intézményekben, ahol toborozhattunk volna (pl. a Kesztyűgyár), a rendszer áldozatai, a lemorzsolódott, magántanulói státusszal rendelkező gyermekek elérésére alig volt mód. Azok az iskolásaink, akik jelenleg a programban vannak, az óvodások testvérei vagy szomszédjai.

Feltérképeztük a kerületi óvodákat, és jellemzően azokat az intézményeket kerestük meg, ahova vélhetően a legtöbb roma gyermek jár. A nyolc megkeresett óvodából öt intézményvezetővel sikeres együttműködést alakítottunk ki. Az óvodavezetők javaslatára kerültünk kapcsolatba későbbi tanodásainkkal és családjaikkal, akiket tájékoztattunk a programról. Így indítottuk el 11 nagycsoportos óvodással iskolaelőkészítő foglalkozásainkat, és kezdtük meg tíz iskola felkészítését az iskolaváltásra.

A befogadó iskolák kiválasztásakor a fő szempont a területi elhelyezkedés volt, hogy az Józsefváros szegregált negyedeiből könnyedén elérhető legyen. Az így kiszűrt iskoláknak megnéztük a kompetenciamérésen elért eredményeit, ami

2 Az Oktatási Hivatal adatai szerint 2013-ban 381 iskola igazgatója ismerte el, hogy az intézményben többségben vannak a roma gyerekek.

3 Tankerületi esélyegyenlőségi intézkedési terv 2014, Klebelsberg Intézményfenntartó Központ Budapest VIII. Tankerülete.

4 Hatástanulmány a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek oktatásáról és neveléséről, Budapest VIII. kerület, Novoszolg Kft. 2008.

alapján véglegesítettük a lehetséges befogadó iskolákat. Kerületen belül kettő és kerületen kívül kilenc iskola került a látókörünkbe, a kilenc iskolából egy igazgató volt kifejezetten ellenséges, három igazgatóval pedig nem sikerült együttműködést kialakítani.

Az integrációba vetett hit

2013 novemberében kezdtük el a Láthatatlan Tanoda projektet, akkora forrással, ami mindössze két koordinátor félállású fizetését fedezte. Minden mást közösségi erőből szerettünk volna megoldani. Megkerestük a környék közösségi helyeit és együttműködésüket kértük. A Bérkocsis utcai “KözTér”-ben került sor a csoportos foglalkozások megtartására. Amennyiben a gyermek otthona arra nem volt alkalmas, a MÜSZI-ben, a Gólyában és a Kesztyűgyárban zajlottak az egyéni foglalkozások és a mentorálások. Ezeket a helyeket térítésmentesen használhattuk, később csatlakozott az Auróra és a Burattino Művészeti Tanoda is kezdeményezésünkhöz.

A gyerekekkel való munkához önkénteseket toboroztunk. Úgy gondoltuk, hogy az anyagi reláció kiiktatásával biztosítani tudjuk a mentor és a mentorált hosszú távon fenntartható, a projekt időtartamától független és őszinte kapcsolatát. A kezdetekkor két nap alatt 40 civil jelezte, hogy életéből szeretne heti néhány órát a roma gyermekekre szánni.

Eszközeink nem voltak. Semmink nem volt, amivel foglalkozásokat lehetett volna tartani, az önkéntesek túrták fel otthon az utolsó fiókot is, összeszedték a nem használatos filceket, újságokat, gyöngyöket – nagyjából mindent, amiről el lehetett képzelni, hogy hasznát vehetjük. Játékokat a beérkező adományokból kerestünk. Minden ingyenes lehetőséget megragadtunk, figyeltük az ingyenes gyerekprogramokat. Tehát azok a szabadidős események, amelyeken a gyerekek részt vettek, azok vagy ingyenesek voltak, vagy felajánlás útján sikerült azokat térítésmentesen igénybe vennünk.

Az első fél év volt a legcsodálatosabb, hiszen rengetegen mozdultak meg, az önkéntesek a legkülönbébb társadalmi csoportokból jöttek, a szociális munkás hallgatótól a nyugdíjas pedagóguson át az üzletasszonyig, mindenki egy emberként dolgozott azon, hogy a hozzánk érkező gyerekeknek a legjobbat nyújthassuk. Községi terek nyíltak meg számunkra, ahol szeretettel fogadtak minket, a semmiből hirtelen igazi közösségben, egy mozgalomban találtam magam. Fantasztikus élmény volt látni azt, hogy az integráció iránti igény nemcsak szubkultúra, nemcsak jogvédők kicsiny csoportjának sokak által megvetett vagy nevetség tárgyává tett „kukacoskodása”, hanem valóban nagybetűs ügy.

Jelenleg 30 gyermek jár a tanodába. A tanodának köszönhetően eddig 20

gyermek iratkozott át vagy be integrált iskolába, és hat tanodás gyermek jár még mindig szegregált iskolába. Három korcsoportra bontva tartunk foglalkozásokat: a jelenlegi óvodás csoportnak, az első óvodás csoportunknak (Kalandorok Klubja) és a tavaly végzett óvodásoknak (Totál Banda).

A tanodás csoportfoglalkozásokra nem kizárólag roma vagy hátrányos helyzetű gyerekek járnak, hiszen várjuk a jobb helyzetben lévő nem roma gyerekeket is. Az a néhány nem kerületi gyermek, aki hozzánk jár, azért teheti, mert szülei fontosnak tartják, hogy gyermekük megtanulja: roma gyerekekkel ugyanolyan jó tanulni és játszani, mint a nem romákkal.

Hisszük, hogy a gyermekkel való eredményes munkának alapfeltétele a szülővel való partneri viszony és együttgondolkodás. Sok gyermekre igaz, hogy amennyiben családjában nem várt gondokkal küzd, az meglátszik a gyermek iskolai teljesítményén, közösségi viselkedésén. A munkanélküliség, lakhatási problémák és sok minden más is nehezítheti a gyermekek iskolai beilleszkedését és tanulmányait. Ezeket a problémákat igyekszünk kiküszöbölni, ám ehhez az kell, hogy a szülő megbízzon bennünk és őszintén el tudja mondani a problémáját, ne szégyelljen segítséget kérni. Így fordult elő, hogy segítettünk már albérlet- és munkakeresésben, válást kísérő problémák enyhítésében és a legkülönbözőbb ügyek intézésében. Nagy hangsúlyt fektetünk a szülői közösségre, ezért szülői fórumokat és családi napokat tartunk. Szeretnénk a jövőben a tanoda szülői közösségi részét azzal a céllal még inkább erősíteni, hogy a Józsefvárosban kialakuljon egy olyan tudatos, szülői csoport, akik értik és szívügyüknek tekintik a gyermekek együttnevelését.

A Tanoda a harmadik évébe lépve kinőtte a korábbi kereteket. Miközben azt láttuk, hogy a program működik, a gyerekeknek és a szülőknek is igénye van a "tanodás identitásra". 2015 októberétől önálló helyiséget bérlünk, így olyan foglalkozás-felajánlásokat is tudunk már fogadni, mint a sakk vagy az ovis torna.

Így lett a kísérleti Láthatatlan Tanoda projektjéből igazi, látható tanoda, ahol roma szülők és nem roma civilek együtt dolgoznak az együtttanulásért, mert azt vallják, hogy „az integráció menő”.